

DANIEL PEDERSEN

Jordbreven: om Katrine Køster Holsts kunst

Mine prosjekter begynner alltid med å fastlegge noen ytre spilleregler, som jeg skal følge kompromissløst. De er i grove trekk basert på tallsystemer, vekt og tidsintervaller, som kombineres med diverse tilfeldighetsprinsipper. Så snart arbeidet er i gang må disse spillereglene revurderes; hvis jeg begynner å kjede meg fordi det gjentakende blir monotont, må jeg skifte retning. Opplever jeg derimot at gjentakelsen gjør meg stadig mer nysgjerrig er jeg på rett spor.¹

SÅ UTTRYCKER SIG kunstneren Katrine Køster Holst i en intervju med Vilde Andrea Brun från 2009. De ytre spillereglerna och kompromisslöshet: talsystem, tidsintervaller. De ordnas, kombineras genom slumpen. Sedan den praktiska kunskapen, revideringarna. Med andra ord: när materialen svarar reviderar kunstneren sin föreställning. När det blir alltför repetitiv monotoni byter hon riktning. Om det tvärtom skapar nyfikenhet är hon på rätt spår.

Beskrivningen framstår enkel, men den vittnar om en handens kunskap. Det *handlar* om kunstnerens praktiska relation till det hon skapar. Indirekt vittnar det om det paradoxala i den konstnärliga akten, ett steg bort från varje romantisk genikult där kunstneren böjer världen efter sin skapelsekraft. Mycket få konstnärer har väl egentligen omfamnat den. Det torde räcka med att bekanta sig med Cennino Cenninis långa genomgångar av hur lim ska framställas för att

understryka tavlans motiv för att förstå att det hos varje konstnär i varje epok finns ett handens formande, en hand som existerar i ett rum.

Alltför kallt blir färgen tjock, alltför varmt flytande. Hur faller leran från väggen efter att Holst kastat den? Vem är det som styr? Slumpen, givetvis – konstnären betonar tillfällighetens spel genom att använda sin vänsterhand. Men likväl: finns den? Det är trots allt konstnärens hand som kastar. Efter Jackson Pollock ser vi kanske annorlunda på måleriet just genom att det problematiserar slumpen. Slumpen är närvarande men samtidigt inte. Vad vi tycks se är en samtidigt kontrollerande och kontrollerad slump. Med andra ord den konstnärliga slumpen.

Det är dock främst inte det slumpmässiga som slår betraktaren av föremålen från Holsts skapande verksamhet. Snarare beskriver hennes verk ett samspel. Eller varför inte en dialog? Det är inte slumpens tillfällighet Holst vidtalar när hon senare i intervjun säger:

Mitt personlige forhold til arbeidene er preget av sansing på den måten at jeg ofte begynner et prosjekt uten å vite hvor det leder hen. Det beste er når jeg arbeider frem mot ingenting. Jo mindre jeg vet om resultatet, desto bedre er det. Hvis jeg inntar rollen som tilskuer til mine egne handlinger og ser at prosjektene genererer seg selv, er det optimalt.²

Det som fascinerer är ordet »ingenting«. Ingenting

får här stå för resultatet, bilden av det på förhand bestämda målet. Likt idén att konstnären genom hantverksskicklighet ska förverkliga någonting bakomliggande, redan i tanken existerande. Holst verkar vilja få naturen att tala själv. I retoriken används begreppet *prosopopeia* för den retoriska gesten att tala i någons ställe (en frånvarande människa eller ett föremål).

Man kan inte säga att detta exakt är vad Holst ägnat sig åt även om det vid första anblicken framstår snarlikt. Det är skillnad på att låna materialet sin röst för att det ska tala (åtminstone meddela sig) än att göra sig till språkrör och tala *för* det. Holst verkar söka konstruera ett ramverk i vilket materialen själva kan ge sig till känna. Små marginella, emellanåt slumpmässiga, variationer som fixeras. Evolution kanske. En utvecklingskedja med all sannolikhet. En kedja som binds samman av olika länkar.

Formen som framkommer genom en oändlig variation av möjligheter. Tiden som hand. Det formgivande varat. Efter att nog länge ha existerat i vattenbrynet under vågornas rörelser slipas stenarna runda. Det är inte en fråga om varför, utan om när och hur det sker. Holst konst framstår som befriad från frågan »varför«. Det är en blick bort från människan, bort från menings-skapande.

Resultatet blir inte en spegling av typiskt existentiella mänskliga villkor utan av naturen, av materialen. Detta betyder inte att det inte talar till, eller säger någonting om, människan. Odramatiskt tycks Holst konstatera att det finns mer, att det finns en riktning: utåt. Materia som subjekt. Det innebär inte att människan objektifieras. Snarare dubbleras subjektiviteten Och möjligen samtidigt fördjupas. I den utskrivna intervjun bryter Vilde Andrea Brun in i texten:

Katrine mener at de ferdige resultatene av hennes arbeidsprosess tydelig avspeiler hennes inspirasjonskilde; Hun er opptatt av naturens visualitet; Former, formasjoner og systemer som har oppstått gjennom naturlovene. Jeg låner fra systemer jeg finner i naturen og videreutvikler dem eller omformer dem

etter mine egne interesser, sier hun. I samtalsløp er dette et punkt vi vender tilbake til.³

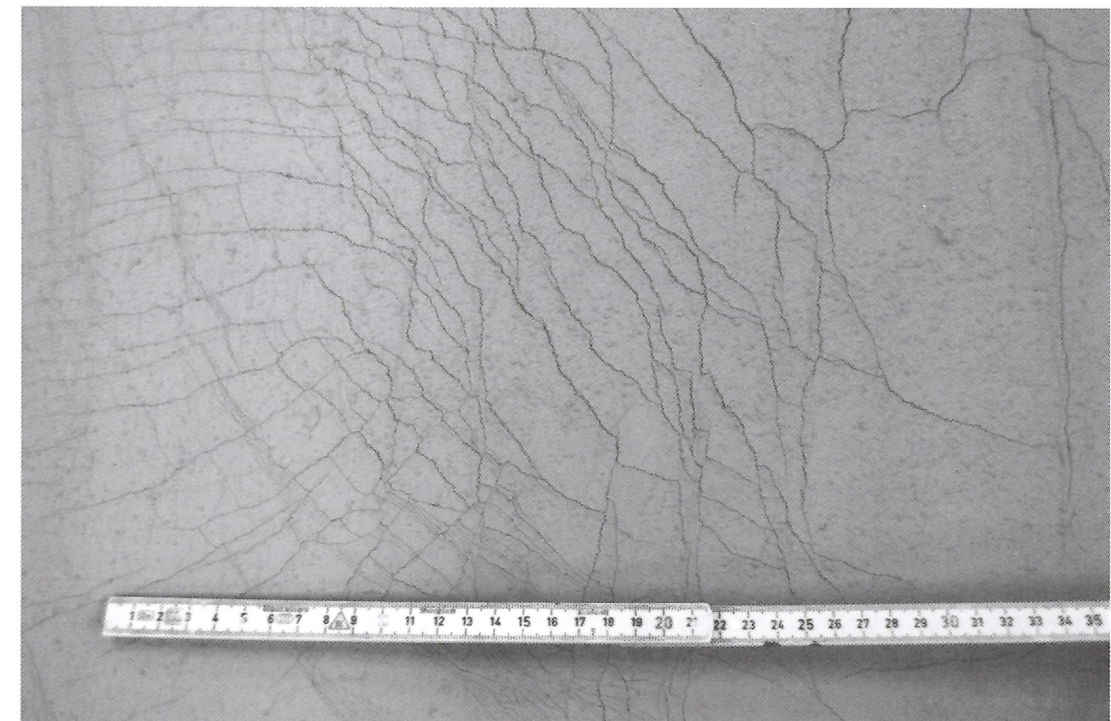
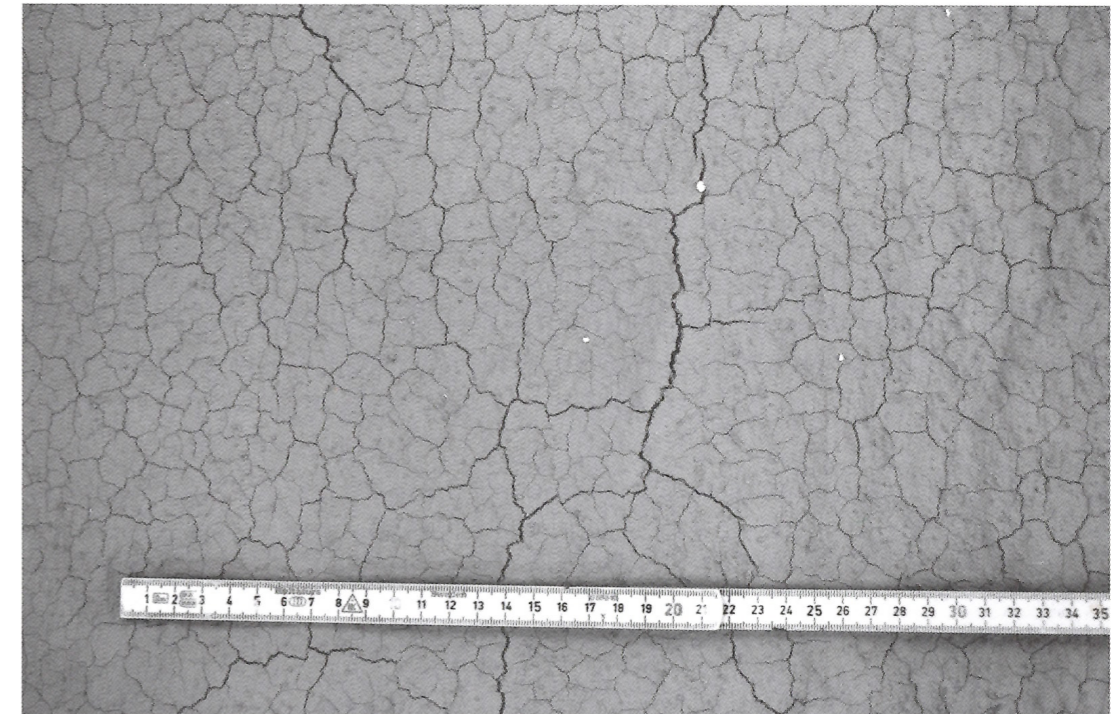
Man behöver inte ha talat med konstnären för att se det visuella betydelse i den kreativa processen. Naturens lagar. Naturlagarna. Att låta sig formas efter dem, att återskapa naturlagarnas struktur i en konstnärlig praktik.

Fotografiet av konstnären med sin hand mot en vägg som ser ut att bestå av sand, sten och lera säger någonting om del och helhet i Holst verkscatalog. Å ena sidan finns det extraherade, bearbetade, som uppkommer i ateljén. Å andra sidan naturens sprickor, det okontrollerbart enorma. Människans hand som formar materialet, naturens hand som formar människans livsmiljö. Handen och leran: i en mytologisk kontext signalerande ursprung och ursprunglighet. Men alla lera svarar inte ovillkorligt, likt i myternas arkaiska skapelseberättelser då människan blir till genom lerans formande. Tvärtom: materialet förändras. Leran är plastisk, men inte organisk i biologisk mening.

Holsts olika perspektiv på materialet skapar en länk mellan det som går att *handtera* och som inte går att *hantera*, eller med andra ord: en länk mellan kultur och natur. Flera av Holst fotografier fångar ett landskap i förändring. Ett av jordens ytskikt. Dess förskjutningar. Jordskredens våldsamma rubbningar. Och däri det mänskliga. De raserade husen. Bildens frågor. Vad skedde? Likväl är bilderna tysta, blanka. Inget tränger igenom. Men bakom ytan, är det någon som gråter bland spillrorna? Jorden som en hud. En tunn hud: det fasta och det sköra.

*

Jag bevistade en gång en föreläsning med Barbara Romanowicz, professor vid Collège de France i ämnet »jordens inre fysik«. Romanowicz förklarade jordens, med geologiska mått, nästan papperstunna hud: cirka 20 kontinentalplattor som är 80 kilometer tjocka. Där-

efter olika lager mer eller mindre i rörelse. Ända ned till jordens innersta kärna som är solid. 700 kilometer ned i jorden: efter det inga jordbävningar. Allt är stilla. Det må vara flytande, men verkningarna syns endast på ytan. En passande metafor för den konstnärliga processen möjligtvis. Genom huden svett, rädsla, eld. I djupet verkar allt vara tyst, det vill bryta ut.

Jag tänker på Athanasius Kirchner, den tyske vetenskapsmannen vars verk *Mundus subterraneus* (sv. *Den underjordiska världen*) från 1665 visade hur olika eldar förenades genom intrikata gångar i jorden. Den fruktansvärda idén om en inre eld som oväntat kan störa ytan, skapa förskjutningar och få den att brista. Vulkaner. Kirchner hade samtidigt rätt och fullständigt fel. Vem kunde tro att vi vandrar på eld? Den jord som långsamt kallnar, den lera som långsamt stelnar. Det blir frågan om tid. En ytterligare länk: tid. I en katalogtext från 2006 beskriver Øystein Hauge ett tankeexperiment om jordens utveckling, om den varit möjlig att filma:

En dokumentarfilm om livet på jorden, fra begynnelse til slutt, ville dekket en historie på 8 milliarder år. Kortet ned til noen få timer ville vi fått se en kaotisk vekslning av organismer. Først stillstand, så langsomme sekvenser av is og flytende steinmasse brått avløst av sydende aktivitet i et stadig vekslende tempo. Underlige skapninger ville poppet opp og flimret forbi for siden aldri å dukke opp igjen. Og så, i en hektisk periode på noen minutter ville dinosaurerne dominert lerretet før vi i et kort glimt ville vi fått med oss at mennesket skiftet fra pels til dress. Siste del av filmen blir ren spekulasjon, men en ting er sikkert: mennesket vil være borte - lenge før livet slukner og formen igjen tar over.⁴

Slumpen som frambringar materialens fysiska kvaliteter, tiden som slumpmässigt formar människans skepnad. Kanske handlar det istället om en långsam evolution? »Det beste er når jeg arbeider frem mot ingenting.« Var det inte så hon sade? Evolution kan inte planeras. Evolutionen är en process. Någonting pågående. Jor-

den under ytans hud som en enorm brännugn. Marken under våra fötter som just har stelnat?

Det var med orden »ontogenesen är en rekapitulation av fylogenesen« som Ernst Haeckel försökte förklara det enskilda embryots utvecklingsgång som en spegling av hela artens utveckling. Är inte det tankebilderna man får använda för att greppa Holst praktik? Inte i mytisk men i materiell mening. Materialiteten kommenteras också av Kjetil Røed i en artikel i *Kunsthåndverk*:

I Katrine Køster Holsts kunst fremvises nettopp dette sentrale øyeblikket i overgangen mellom ting og tingenes opprinnelse. Hos henne ser vi ikke en ting som fullstendig har tatt opp i seg en idé eller funksjon, men snarere materien som balanserer på grensen til dette.⁵

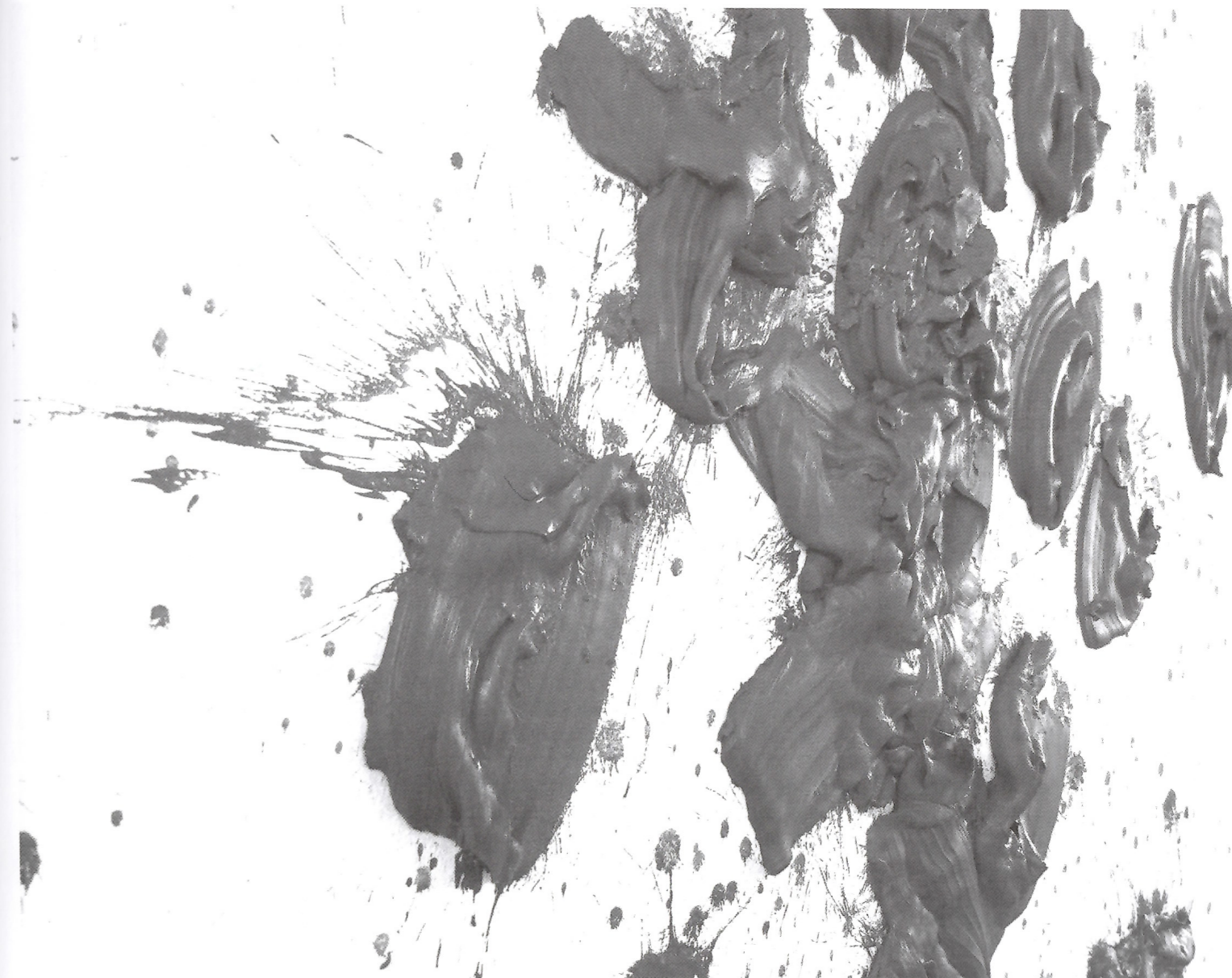
Det individuella tinget som sådant och tingslighet i sig.

*

Holsts nuvarande konstnärliga praktik sker i form av forskning vid Konsthögskolan i Oslo. Under projekt-titeln »Mineraler och naturfenomen« undersöker hon nya metoder för att arbeta med lera och andra råmaterial i samtida keramik. Återigen *jorden* som del och helhet. I sin beskrivning av projektet nämner Holst sin praktik som »hands-on«, om att det är svårt att klassificera vissa försök som lyckade eller misslyckade. Även det »mest formlösa och fruktlösa« resultatet kan inspirera nya tankar. Jag fastnar för ordet »formlösa«.⁶ Engelskans *formless*, som hon använder, är någonting annat än svenskans formlös. Inte i bokstavlig mening. Formlös är förmodligen den bästa översättningen. Det som skiljer dem åt är ordets sista hälft, de fyra bokstäverna *less*. I dem finns ett komparativt moment som vittnar om att form är ett intellektuellt koncept, att det kan placeras på en skala visavi *formen* som sådan.

Lika svårhanterlig är i grunden svenskans formlöshet. Sedan när har inte materia form? Sedan när har

inte materia utsträckning i rummet och därmed implicit form? Formen kan inte tänkas bort. Relationen mellan formen som intellektuellt ouppnåeligt och formen som utveckling i sig själv speglar den konflikt om form som återgår till Platon och Aristoteles. Men också konstnärens dubbla roll, samtidigt: keramiker och skulptör. Den som söker en form, kanske till och med en »funktionell« form, och den som låter materien svara och själv meddela sin form.

Hands-on och hands-off.

Verksamhet och vila.

Bilderna från hennes skapande process, vår inblick i konstnärens ateljé, rör oftast det konstnärliga materialet. En bild av materialet. Färgen som torkar i en hink, det som sågats itu, ytan som mäts. Förskjutningar och drifter. Med andra ord är det återigen tidens inverkan på materialet. Tiden som fått det att torka och gå sönder. Enligt vilka principer går ett material, eller för den delen en människa, sönder? Av dess materiella konstitution, av det sätt som det på atomnivå – eller själslig nivå om vi behåller människan i ekvationen – förenas. Sedan sprickbildning.

Det intressanta är vad sprickorna visar. Vi tänker oss möjligen att sprickan är något som framvisar ett bakomliggande material. Kanske en sannare essens. Den franske kritikern Roland Barthes skriver i *Le plaisir du texte* (sv. *Textasen*) om att den erotiska spänningen uppkommer i gliporna. Det sätt på vilket det mellan knapparna på en blus eller skjorta plötsligt uppenbaras hud som borde vara dold. Det som borde vara täckt. Holst undersöker sprickorna med nästan vetenskaplig precision. Bilderna synliggör en till synes vetenskaplig inventering av materialens hållfasthet. En tumstock mäter materialet. Sprickor vertikala och horisontella. Sprickorna som tidens skrift.

Vad annat är materialens sprickor än ett annat slags årsringar? Tiden mätt i antigen koncentrisk eller abstrakta former. Bilderna av sprickorna visar materialets samhörighet med sig själv, sin enhet. Först liknar ingen form den andra. Men observera dem nära. De är

inte helt olika, de har uppkommit enligt samma struktur, uppvisar samma mönster. Holst tänker kring jordkonst, någonting som inte bara ges uttryck i dens ytskikt utan i geologins tidsrum. Det hastiga s. manstörtande, ett jordskred. Sedan saltkristalle Tiden finns också i kristallen. Eller i stalagmiter grotta. En ytterligare geologisk process: de bildas ur smärtsamt långa tidsrymder (cirka 10 centimeter tusen år). De tycks betrakta oss. Stalagmitens geologiska process; fylogenesen. Saltets; ontogenesen. I cesser av jordskapande under tid.

Holst låter den konstnärliga processen uppr naturlagen samtidigt som hon bryter mot den ger sin subjektivitet. Del och helhet. Men brottet är r vändigt eftersom vi är människor. Människor är bun i tid på ett annat sätt än naturen, dess material. T bara på den sista sekunden av den ovan tänkta film Holst skyndar på processen genom sin konstnär praktik. Att ställa sig som betraktare, att unders naturens långsamma process, låter sig inte göras. J skredet kan vi vandra i. En centimeter stalagmit är: än en människas livslängd.

Vad gör då dessa geologiska formationer med perception? Paradoxalt nog ges man snart känsla att det inte är vi som betraktar dem utan tvärtom. S tvingade de oss att justera våra linser. Nästan som kommentar till geologins tid berör också Holst mer mäna material, det organiska, med träden och de årsringar. Ringar som inte tycks vara mer än tu streck på papper. Ringar hon sedan lekfullt låter fr träda genom handen i leran. Drejskivan som ett s projektor för den tidsfilm där årtusenden kan fr träda på minuter. Kanske är det där som man närma sig Holst konstnärliga praktik? Genom han och drejskivan kan tiden överskridas, genom rörel kan tiden skruvas upp och den omöjliga mänsk handen kan framträda. Den som under årtusenden forma materia på samma sätt som naturen. Kansk det inte en omöjlighet, en vacker tanke?

NOTER

- 1 http://www.koesterholst.com/text_brun2014.html [2015.08.10]
- 2 Ibid.
- 3 Ibid.
- 4 Se: http://www.koesterholst.com/text_hauge2014.html [2015.08.10].
- 5 Kjetil Røed, *Kunsthåndverk* nr. 115 (2010). Se även: http://www.koesterholst.com/text_roed2014.html [2015.08.10].
- 6 Se: <http://artistic-research.no/stipendiatprogrammet/stipendiat-ater-lang-info/mineraler-og-naturfenomener-en-regelbasert-utforskning-for-a-utvikle-nye-kunstneriske-uttrykk/?lang=en> [2015.08.10]